

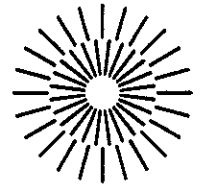
Recenzja rozprawy doktorskiej

Alicja Śmigielska: *Wacław Babiński (1887–1957), dyplomata II Rzeczypospolitej Polskiej. Działalność polityczna i społeczna*, Kraków 2023. 417 ss.

Rozprawa doktorska mgr Alicji Śmigielskiej liczy w sumie 417 stron, z których na 23 znajdują się fotografie i dokumenty. Praca przedstawia obszerną i rozbudowaną biografię polskiego patrioty Wacława Babińskiego (1887–1957), któremu historiografia krajowa i zagraniczna poświęcała dotychczas minimalną uwagę. Życie polskiego dyplomaty jest w dużej mierze powiązane z punktami zwrotnymi najnowszej historii Polski i Europy: walką o odbudowę państwa polskiego, I wojną światową, II Rzeczpospolitą, II wojną światową, emigracją i wreszcie z okresem komunistycznej Polski, kiedy wielu czołowych przedstawicieli polskiej nauki, kultury i polityki musiało pozostać poza granicami PRL-u, państwa utworzonego pod nadzorem Związku Radzieckiego.

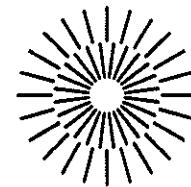
Autorka biografię Babińskiego opracowała w sposób tradycyjny i bardzo szczegółowy, konsekwentnie kierując się w swojej twórczości metodą chronologiczną. W syntezie potrafiła wykorzystać niedostępne dotąd rozległe archiwum domowe rodziny Babińskich, w którym dominuje dwudziestotomowy pamiętnik-dziennik Wacława Babińskiego, z pierwszymi zapiskami pochodzącymi z 1933 roku z Holandii, czy Babińskiego korespondencja służbowa i osobista. Potrafiła w pełni wykorzystać krajowe materiały archiwalne (Warszawa, Kraków, Szczecin), ale także z zagranicy (Kanada, Wielka Brytania, Holandia, Serbia, Stany Zjednoczone Ameryki). Rozprawa doktorska jest podzielona chronologicznie na sześć głównych rozdziałów o podobnej objętości i zawiera 51 fotografii i dokumentów.

W rozdziale wstępnym *W drodze do Niepodległej* (s. 14–90) autorka opisała dzieciństwo przyszłego dyplomaty i podkreśliła szlacheckie korzenie jego przodków. Szczegółowo też omówiła najważniejsze osiągnięcia jego przodków i krewnych, którzy należeli do wielu towarzystw kulturalnych i ugrupowań politycznych. Znaczenie jego

przodków ilustrują słowa autorki o rodzinie jego matki, z domu Karpińskiej, że „Dom Karpińskich uznawano za żywy ośrodek życia towarzyskiego Warszawy” (s. 22). Głównie jednak skupiała się na początkowym etapie życia Wacława Babińskiego, związanym na początku z Warszawą, która w tym czasie należała do tzw. Kraju Nadwiślańskiego. Przedstawiła jego patriotyczne uczucia. Zwróciła uwagę na to, że na późniejsze życie Babińskiego znaczący wpływ miał okres jego nauki w gimnazjach w Warszawie, w której panowały silne nastroje antyrosyjskie z powodu rusyfikacji. Babiński brał udział w tzw. strajku szkolnym w 1905 roku, za który został relegowany ze szkoły (publicznego gimnazjum), tak jak jego brat Leon. W czasie przemian ustrojowych, gdy obaj przenieśli się do prywatnego gimnazjum, W. Babiński sympatyzował z nurtem socjalistycznym, ale nie wstąpił do żadnej partii politycznej. Ostatecznie maturę zdał w należącej wówczas do Austrii Lwowie, w którym była spokojniejsza atmosfera niż w Warszawie. Następnie ukończył studia ekonomiczne w Monachium, gdzie utrzymywał intensywne kontakty z innymi polskimi studentami i intelektualistami, porzuciwszy wcześniejsze sympatie do ruchu socjalistycznego. Po ukończeniu studiów przez pewien czas pracował w Paryżu w sektorze bankowym.

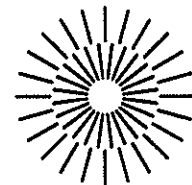
Po powrocie do Warszawy Babiński pełnił funkcję sekretarza w Towarzystwie Popierania Pracy Społecznej (publikował w „Słowie”), a po wybuchu wojny wstąpił do Komitetu Narodowego Polskiego i zajął się honorową pracą w komitetach obywatelskich (s. 51). Autorka omawianej rozprawy doktorskiej szczegółowo omówiła kwestię polską w czasie wojny. Babiński popierał poglądy realistów i Komitetu Obywatelskiego – ideę zjednoczenia ziem polskich pod berłem cesarza rosyjskiego, popierał państwa zachodnie w dążeniu do zwycięstwa (s. 53). W czasie wojny został sekretarzem prezydenta miasta i prezesa Komitetu Obywatelskiego Miasta Warszawy Zdzisława Lubomirskiego (1915–1917). Od roku 1917 był członkiem Rady Regencyjnej Królestwa Polskiego. W październiku 1917 roku mianowano go dyrektorem Kancelarii Gabinetu Cywilnego Rady Regencyjnej, funkcję tę pełnił do końca listopada 1918 roku. Głównie dzięki doświadczeniu zdobytemu podczas I wojny światowej w

wyżej wymienionych instytucjach został zatrudniony w Ministerstwie Spraw Zagranicznych. Ostatnim stronom rozdziału towarzyszą fotografie z życia Babińskiego.

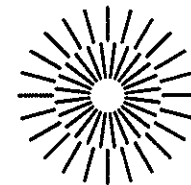
W drugim rozdziale *Resort spraw zagranicznych (1919–1929)* (s. 91–134) doktorantka przedstawiła pierwszy etap pracy Babińskiego w służbach ministerialnych. Początkowo objął stanowisko radcy w Wydziale Ekonomiczno-Handlowym, co zawdzięczał niezbędnemu wykształceniu i doświadczeniu. Autorka dokładnie scharakteryzowała negocjacje na paryskiej konferencji pokojowej i rolę Babińskiego, który był oficjalnym członkiem polskiej delegacji. Sam Babiński nie był jednak zbyt zadowolony z tego, co udało się osiągnąć na konferencji. Funkcję w Wydziale Politycznym Komitetu Narodowego Polskiego i polskiej Delegacji Kongresowej pełnił do czerwca 1919 roku. Wkrótce po powrocie z Paryża rozpoczął pracę na stosunkowo wysokim stanowisku w Wydziale Konsularnym MSZ. Ciekawe są na przykład spostrzeżenia Babińskiego na temat ówczesnych polskich polityków i dyplomatów, które autorka zebrała z notatek Babińskiego. Z jego charakterystyki czytelnik uzyskuje szczegółowe informacje o tym, jak działało wówczas MSZ. Opisuje również szczegółowo wojnę polsko-bolszewicką, kiedy to Babiński w czasie ataku bolszewików wstąpił do 1 Pułku Artylerii Polowej. Od jesieni 1920 był wicedyrektorem, a od 1924 dyrektorem Wydziału Konsularnego. Autorka szczegółowo opisuje funkcjonowanie instytucji za jego kadencji. W ramach swojej funkcji często odbywał podróże zagraniczne. Wizytował wszystkie placówki. Jako dobry urzędnik nie ingerował w politykę, więc pozostał w służbie państwowej nawet po zamachu stanu w maju 1926 roku. Rozdział ten zawiera również ciekawe dokumenty i fotografie. Natomiast w przypadku dokumentów nr 15–17 w podpisie błędnie stwierdza się, że są to dokumenty z Brna, a nie z Berna (po francusku Berne).

W kolejnym rozdziale, zatytułowanym *Minister pełnomocny i poseł nadzwyczajny przy dworze i rządzie króla Aleksandra I Karadziordziewicza (1929–1931)* (s. 135–173), autorka analizuje niezbyt długi (ale bardzo ciekawy) okres, w którym Babiński za sumienną 10-letnią służbę państwową i dobrą orientację w polityce zagranicznej został mianowany posłem nadzwyczajnym i ministrem pełnomocnym w IV stopniu służbowym przy rządzie Królestwa

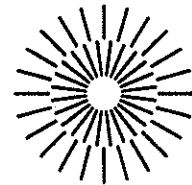
Serbów, Chorwatów i Słoweńców. Bohater omawianej rozprawy znalazł się wówczas w ciekawym środowisku wielonarodowego państwa południowosłowiańskiego, w którym autorytarnie rządził Aleksander I. Doktorantka omawia sytuację w ówczesnym Królestwie Serbów, Chorwatów i Słoweńców, charakteryzuje przebieg stosunków Polski z ww. Królestwem rozwijającym się po I wojnie światowej, a także koncentruje się na życiu mieszkającej w nim ludności polskiej, składającej się głównie z chłopów, którzy przybyli na tereny Królestwa na przełomie XIX i XX wieku. W tym czasie większość Polaków mieszkała w Bośni. Południowosłowiańska przyroda i miejscowa ludność miały szczególne miejsce w sercu Babińskiego. Wynikało to również z faktu, że został ciepło przyjęty w tym kraju przez oficjalne środowiska polityczne i przedstawiciele Polonii. Sam również wspierał rozwój Klubu Polsko-Jugosłowiańskiego w Belgradzie. Dbał o rozwój stosunków gospodarczych i kulturalnych między Polską a Jugosławią, interesował się ponadto turystyką i sportem Polonii w Jugosławii. Interesujące jest, jak napisała autorka, że członkowie jego rodziny „bardziej jednak sympatyzowali z towarzystwem z serbskich kręgów” (s. 155). Rozdział kończy się 14 zdjęciami.

Następny rozdział pt. *Przedstawiciel Najjaśniejszej Rzeczypospolitej przy rządzie Królowej Wilhelminy Holenderskiej (1931–1940)* (s. 174–238) dotyczy okresu, kiedy Babiński pracował jako poseł nadzwyczajny i minister pełnomocny RP II klasy przy Rządzie Królewsko-Holenderskim. Podobnie jak w poprzednim rozdziale, autorka scharakteryzowała Polonię w Holandii i nakreśliła podstawowe etapy migracji, które miały miejsce w XVII wieku, w XIX wieku i na początku XX wieku. Polonia holenderska była dość aktywna, jak sugerowała autorka: „W okresie kiedy Wacław Babiński pełnił swoją misję dyplomatyczną w Hadze, na terenie Królestwa Holandii działało ponad dwadzieścia różnego rodzaju stowarzyszeń” (s. 177). Ze względu na światowy kryzys gospodarczy, zwłaszcza jego pierwszy etap służby w Holandii był bardzo trudny. Jako ekspert w dziedzinie gospodarki uczestniczył w odbywających się w Holandii wielu spotkaniach o charakterze handlowym między Polską a Królestwem Holandii i miał znaczący udział w podpisaniu polsko-holenderskiego układu

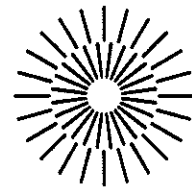
taryfowego w 1933 roku. W tym rozdziale autorka analizuje nie tylko rozwój stosunków gospodarczych, ale także np. relacji kulturalnych, naukowych czy transportowych między oboma krajami, doceniając rolę Babińskiego w ich rozwoju (s. 189). Zwrócono też należyta uwagę na charakterystykę sytuacji politycznej w Europie w związku z ambicjami Niemiec w miesiącach poprzedzających wybuch II wojny światowej, kiedy oba państwa (Polska i Holandia) już intensywnie przygotowywały się do konfliktu. Interesujące były przepowiednie Babińskiego dotyczące wybuchu wojny, o których pisze autorka: „W tamtym czasie dyplomata szacował szanse na wybuch wojny w stosunku: 75% na nie, a 25% na tak” (s. 209). Po inwazji na Polskę Niemiec, a później Związku Radzieckiego Babiński usilnie próbował utrzymać poselstwo holenderskie przy polskim rządzie poza granicami kraju (s. 217). Po inwazji na Holandię w maju 1940 roku musiał opuścić swoją rezydencję w Hadze. Ta część rozprawy jest również uzupełniona o załącznik fotograficzny.

W przedostatnim rozdziale *Wśród uchodźców wojennych – Londyn (1940–1944)* (s. 239–307) doktorantka scharakteryzowała placówkę dyplomatyczną Babińskiego w Wielkiej Brytanii, dokąd przymusowo przeniesiono polski rząd i holenderski dwór królewski. Ponadto szczegółowo opisała w nim główne wydarzenia II wojny światowej w Europie, co było konieczne dla przedstawienia sytuacji Babińskiego. W Londynie pracował on jako poseł nadzwyczajny i minister pełnomocny RP przy rządzie królowej Wilhelminy, a jego praca obejmowała m.in. pomoc polskim uchodźcom oraz uczestniczenie w Radzie Narodowej. Kandydatka ujawnia pewne zakulisowe kwestie, które pojawiały się podczas posiedzeń wspomnianej Rady Narodowej, gdy Babiński często miał inny niż pozostali dyskutanci pogląd na daną sprawę. Cytuje słowa Babińskiego: „Rada Narodowa była *grabarzem demokracji parlamentarnej*” (s. 285). Opisuje między innymi jego podróż do Kanady i Stanów Zjednoczonych na przełomie lat 1942/1943, której celem było przeprowadzenie kontroli polskich placówek. Według autorki w Wielkiej Brytanii Babiński bardzo sumiennie działał jako pracownik MSZ i był jednym z niewielu urzędników z dużym doświadczeniem. Kiedy jednak nadarzyła się okazja przeprowadzki do Kanady, gdzie przebywała jego żona, w 1944

roku nie wahał się przyjąć stanowiska posła nadzwyczajnego i ministra pełnomocnego RP w Kanadzie. Działo się to w czasie, gdy wraz z postępującą Armią Czerwoną stawało się coraz bardziej jasne, że Polska nie będzie wolnym państwem, ale krajem pod znaczącymi wpływami ZSRR. Co więcej, już było wiadomo, że Polska utraci te terytoria na wschodzie, które do niej należały do 1939 roku. Jak sugeruje doktorantka, Babiński miał szczegółowe informacje o tym wszystkim jako jeden z najwyższych urzędników w MSZ. Podsumowując jego ponadtrzydziestoletnią służbę przy rządzie holenderskim, doktorantka napisała: „Warto podkreślić, że Wacław Babiński był swojego rodzaju rekordzistą. Żaden inny polski dyplomata nigdy wcześniej ani później nie pełnił tak długo swojej misji przy rządzie holenderskim” (s. 307). Tę część rozprawy uzupełnia jedno zdjęcie zamieszczone na końcu.

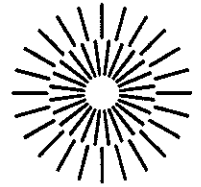
Końcowy rozdział, zatytułowany *Ostatni poseł II RP w Kanadzie* (s. 308–369), charakteryzuje ostatni etap działalności dyplomatycznej Babińskiego i ostatni etap jego życia. Początkowo dyplomata pełnił w Kanadzie dwie funkcje: posła nadzwyczajnego i ministra pełnomocnego oraz konsula generalnego RP na Nową Fundlandię z siedzibą w Ottawie. Autorka opisuje różne fazy polskiej migracji do Kanady i charakteryzuje stan Polonii w Kanadzie, którą szacuje na 170 tys. osób w 1941 roku (s. 310). Kolejne kilkadziesiąt tysięcy Polaków przybyło do Kanady między końcem II wojny światowej a 1952 rokiem. Trudną sytuację Polski i polskiej emigracji oraz nieufność niektórych obcych rządów do polskiego rządu na uchodźstwie po zajęciu terytorium Polski przez Armię Czerwoną dokumentują słowa Babińskiego po spotkaniu z czołowymi kanadyjskimi politykami: „Lubią nas, ale uważają, że Rosja ma rację” (s. 314). Doktorantka opisuje również trudną sytuację Polaków mieszkających za wyznaczanymi właśnie granicami Polski po konferencji jałtańskiej, kiedy było jasne, że Polska nie doczeka się demokratycznego rządu. Potwierdziło się to 28 czerwca 1945 roku, kiedy w Warszawie powstał Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej. Już 5 lipca tego roku został uznany przez Kanadę, Wielką Brytanię i Stany Zjednoczone. Babiński nie mógł uznać tego polskiego rządu komunistycznego, co oznaczało izolację poprzedniego polskiego rządu na uchodźstwie i koniec jego kariery dyplomatycznej. Wacław Babiński musiał zatem

poszukać sobie innych źródeł utrzymania, m.in. w latach 1948–1957 na stałe zaangażował się w pracę uniwersytecką jako profesor Uniwersytetu McGill w Montrealu. Jednocześnie aktywnie działał wśród Polonii kanadyjskiej, niestrudzenie opiekując się emigrantami, podobnie jak jego żona. W ostatniej fazie życia Babińscy nagle znaleźli się w niezwykle trudnej sytuacji finansowej. Również ostatniemu rozdziałowi towarzyszy kilka fotografii zamieszczonych na końcu.

Prezentowana rozprawa doktorska mgr Alicji Śmigielskiej to udana i sumiennie opracowana synteza, która daje kompleksowy i niezwykle szczegółowy obraz barwnego życia polskiego dyplomaty Wacława Babińskiego, człowieka, na którego życie wpłynęły obie wojny światowe, powstanie nowej Polski oraz inne ważne wydarzenia historyczne. Praca napisana jest czytelnym i solidnym językiem, doktorantka wykorzystała liczne cytaty z wpisów w pamiętnikach Babińskiego lub z innych dokumentów. Rozprawa doktorska jest dość obszerna, o czym świadczy duża liczba przypisów uzupełniających tekst główny – jest ich 2364. Autorka opisuje nie tylko życiorys Babińskiego i jego rodziny, ale także charakteryzuje ważne kamienie milowe historii Polski oraz historii Europy i świata. Ponadto ważne jest nakreślenie przez nią losów polskiej emigracji i funkcjonowania Polonii w krajach, w których Babiński pracował w służbie MSZ (Jugosławia, Holandia, Kanada). Doktoranta korzystała z literatury fachowej (również z mniej dostępnych prac), a przede wszystkim ze znacznej liczby dokumentów archiwalnych, zarówno z archiwów krajowych, jak i z instytucji zagranicznych, w których znajdują się materiały o działalności Babińskiego w służbie dyplomatycznej. Formalny aspekt pracy, na który składa się sześć podstawowych i wyważonych rozdziałów, jest również na odpowiednim poziomie. Obszerna bibliografia w końcowej części pracy także została starannie skonstruowana (s. 377–417). Interesujący jest również niekonwencjonalny układ fotografii i przykłady dokumentów, które zostały zamieszczone na końcu poszczególnych rozdziałów.

Jak wspomniano powyżej, praca jest napisana bardzo sumiennie i szczegółowo, ale czasami doktorantka opisuje sprawy, które można by pominąć bez szkody dla treści pracy (szczegóły życia prywatnego i publicznego Babińskiego), a w zamian skupić się na

wprowadzeniu elementów porównawczych. Rozprawa z pewnością zasługuje na opublikowanie w formie książkowej, w tym celu konieczne jednak będzie dokonanie niezbędnych korekt. Oprócz wprowadzenia korekty gramatycznej i ortograficznej autorka mogłaby spróbować nieco skrócić ogólny zakres publikacji (np. skrócić lub całkowicie usunąć niektóre cytaty), niektóre dłuższe podrozdziały można by też dodatkowo podzielić na mniejsze części. Tekst byłby również jaśniejszy, gdyby udało się skrócić niektóre zbyt długie akapity. W związku z fotografiami i załącznikiem obrazkowym zalecam, aby fotografia Wacława Babińskiego umieszczona przed wstępem nie była numerowana, a jedynie fotografie i dokumenty umieszczone po poszczególnych rozdziałach zostały opatrzone numerami. Przy zdjęciach wykonanych przez autorkę podczas jej pobytów badawczych za granicą zalecam również dodanie daty ich wykonania (nr 25, s. 167; nr 36, s. 235; nr 48 i 49, s. 368).

Powyższe uwagi i zalecenia redakcyjne nie mają zasadniczego wpływu na ocenę jakości pracy. Rozprawa doktorska przyniosła bowiem nowe tematy i informacje nie tylko o Wacławie Babińskim i jego rodzinie, ale także o historii polskiej dyplomacji, o polskiej polityce zagranicznej oraz o sytuacji polskich emigrantów w miejscach, w których pracował polski dyplomata Babiński. Prezentowana synteza spełnia zatem wszystkie warunki, jakie stawia się przy opracowaniu tego typu pracy. Z wyżej wymienionych powodów zalecam, by rozprawę doktorską mgr Alicji Śmigielskiej dopuścić do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Liberec, 3 września 2023 roku

prof. PhDr. Petr Kaleta, Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická

Technická univerzita v Liberci

Česká republika